

דוד שחר: על היום בו רקדה אוריתה ברחוב הנביאים

פרט לבולוס אפנדי ולפרופיסור ורטהיימר ולקצין-המשטרה גורדון שישבו בחוץ מתחת לסוכך, ולדאוד אבן-מחמוד הנהג העומד בפנים ליד הדלפק, לא נמצא איש בקפה גת. גבריאאל ואוריתה עדיין לא חזרו מן הטיול, ואני מיהרתי והוצאתי את חוברת שירי התמוז לאשרה והתחלתי לקרוא בה במעומד בפינת הסוכך ליד גורדון. הייתי מעדיף, כמובן, להתישב ליד אחד השולחנות ולשקוע בעולם התמוז והעשתורת מתוך התיחדות נוחה, אבל לא העזתי. בית-הקפה נראה לי שייך, מעצם טבעו, לעולם המבוגרים, ועד אז לא עברתי את סיפו אלא כנלווה אל גבריאאל וכבן-חסותו. גם חששתי שמלצר יגש אלי, ובכיסי לא היתה פרוטה לפרטה, ואני כלכל לא אוכל את המעמד המביך הזה של דין-ודברים והסבר מפורט שלא באתי הנה אלא לחכות לגבריאאל בפקודת אמו כדי להזכיר לו שיחזור הביתה לארוחת-הצהריים.

גבריאאל ואוריתה הגיעו ודאי לא יותר מכמה דקות אחרי, אבל בפרק-זמן קצר זה הספקתי לעבור על מחצית החוברת כמעט—באותם הימים עדיין מסוגל הייתי לשקוע בקריאה מהירה להפליא, ולגמור ספר בן כמה מאות עמודים תוך כמה שעות—בהרגשה נקועה שזה-לא-זה. לא הבנתי את השירים. קראתי מלים שלא הצטרפו לשום תמונה ברורה, לא קרעו לי כל חלון להצצה אל תוך עולם נסתר, ולא עוררו בי כל ריגוש מופלג. במידה שאמנם הצלחתי לצרף קרעי-תמונות ושברי-מובן, עוררו בי הללו הרגשה בלתי-נעימה. מצאתי שם גם את הבעל וגם את העשתורת, אבל לא את האור, לא את השפע, לא את שמחת-החיים ולא את טוב-הלב שבשירי טשרניחובסקי האליליים. כנגד זה נראה היה לי שנודפת מהם מין עקשנות אכזרית מבעבעת בתוך עגמומיות אפורה המשקפת כפעם-בפעם הבהק אדום כנגד איזה שהן דליקות שפורצות מתוך חומות עיר כלשהי, בה גשפך דם מתחת לאש ולתמרות עשן. עם זאת חשתי בכוח משונה מעבר למסך המלים התנ"כיות (כי על כן מלות השיר לא פתחו לי פתח אל תוכו אלא אדרבה—כמסך חתום עמדו ביני לבינו, וזאת בשל צירופיהן בלתי-הרגילים. אותן מלים עצמן שהיו ברורות מאד בתוך סביבתן, בפסוקי המקרא, נעשו אטומות וסתומות בשירי התמוז כמגופים של צוללת שנועדו לסתום את פתחיה: היה זה כמו הצד השני של מטבע המליצה המקראית מימי ההשכלה, הקוטב האחר שלה, והצטערתי על שאינני יכול לתפוס אותו. אף כי הציפיה המתוחה נסתיימה בהרגשת אכזבה, לא חרצתי את דינם של שירי התמוז בו-במקום. האמנתי אז במלה המודפסת בכלל, ובאלה השירים בפרט, ותוך כדי קריאה הנחתי שהחסרון נעוץ בי ולא בהם, שהצרה היא בקוצר המשיג ולא במושג הפגום. האכזבה היתה למין עגמומיות שאפפה אותי לא רק מתוך תחושת אזלת-היד שלי ליהנות מן

העולם הגנוז שנפל לידי בהיסח-הדעת—כמין עכבר שיודע שהוא רובץ על דיגריי-זהב ועם זאת ידוע לו שאינו יודע איך להפיק מהם את הטוב הגנוז בהם—אלא גם מן המקום והזמן. בחום היום היה רחוב הנביאים ריק מאדם, וכמוהו גם רחוב הרב קוק, ואילו כל אחד משלושת היושבים בצל הסוכך היה מפעפע דיכדוך, ובייחוד הפרופיסור ורטהיימר, שהיה מפיק גלי צער עוצרי-נשימה.

כמפל-מים פורץ פתאום לתוך ערוץ צחיה ומאובק הופיעו גבריאל ואוריתה מעבר לפינת רחוב הרב קוק. שניהם מיהרו פנימה להזמין משהו קר לשתייה משנתקל מבטו של גבריאל בפנינור המונח בתוך גרתיקו הפתוח על השולחן, והוא נעצר לפניו. בהתרעשותו מן המציאה לא הבחין בגורדון שחיך אליו מעם שולחנו ועשה לו סימנים של הזמנה. בלי לשעות לאיש—לא לבולוס ולא לוורטהיימר ואפילו לא לאוריתה, שקראה לו להיכנס פנימה לתוך בית-הקפה—הוציא את הכינור מתוך גרתיקו, כיון את מיתריו כה-וכה, והתחיל לנגן את שיר-העם הבריטוני "בדרכי פגשתי את בת הקוצר", שמאז חזר מצרפת היה רגיל לפזמו בינו-לבינו בבקרים, בשעת ההכנות לגילוח. בולוס אפנדי התנער לגמרי מנימומו ושילב את ידיו על כרסו בחיוך רחב לקראת ספיגת תענוג בלתי-צפוי זה שגבריאל בק מזמן לו לקינוח סעודת-הצהריים, ואפילו הפרופיסור ורטהיימר יישר את גבו לנער את הררי היגון המעיקים עליו והתחייך כלפי-פנים כשולח מעבר-מזה תודה לברונהילדה על השעות היפות בחייו כשניגנה לפניו באותו כינור. אוריתה יצאה קורנת וכוס הפירה בידה, וגורדון נחפז בחשאי להכניס פילם חדש במצלמה. (כעבור שנים רבות נסתבר לי, בדרך מקרה, שלא רק את הפרופיסור ורטהיימר ובולוס אפנדי צילם בשעת מכירת הכינור, ולא רק את גבריאל המנגן ברחוב בפתח קפה גת, אלא גם אותי כשאני עומד וקורא בשירי התמוז בפינת הסוכך). משיר-העם הבריטוני עבר גבריאל למנגינה צוענית הונגרית, ואז כבר היה מוקף קהל. הרחוב, שעד לפני רגע היה ריק מאדם, נעשה שוקק חיים פתאום. כחיילים בתרגיל של הסוואה, שמתחילים לנוע על-פי פקודה כדי לגלות לצופה הנדהם שמה שנחשב עד כה בעיניו שדה-בור שומם רוחש למעשה המוני אדם, כך התקרבו ובאו אל גבריאל המנגן בני-אדם שהתגשמו מתוך עולם-הדומם: מעבר לדוכן הפ'לאפ'ל צץ ראשו של מוכר הפ'לאפ'ל (שכעבור שנים עתיד היה לפתוח חנות לעצמו, להתפרסם בשם "מלך הפלאפ'ל" ולהתגלות, לפני מותו, כצייר מיוחד-במינו); מן הצל של גדר מרפאת "הדסה" (ממקום בו נמצא כיום בית-הספר המקצועי על שם אליס סאליסברג) ניתקו ובאו פועלי-בנין; שני סבלים כורדים הגיחו מתחת לעגלות-היד, ערבי מוכר "תמרהינדי" במצנפתו המצויצת הופיע מאחרי כרכרתו של העגלון בשיטי, והגוזזוטרר של מרכז-הרב-קוק השחירה ממעיליהם של תלמידי הישיבה. בפרצופיהם המתחייכים היו כולם—החל בתלמידי הישיבה וכלה בעגלון הערבי בשיטי—משקפים את התפעמות העינוג הפתאומי שניתן להם חינם אין-כסף להתמסר לשיט המשותף על גלי מנגינת הכינור. רק דאוד אפן-מחמוד, שנשאר על עמדו בפנים אצל הדלפק, קימץ את פניו במורת-רוח מגבריאל שמשפיל את עצמו באמצע היום קבל עם הפועלים

הפשוטים ועדת הסבלים והעגלונים ומציג ברחוב סינימה באלאש לעיני כל אורח-פורח צרוע-זוב שיוכל אחר-כך לבוז לו ולירוק לו בפניו. זמן קצר לפני שובו של גבריאֵל ארצה היה דאוד עד-ראייה לסינימה-בלש, מין מחזה מביש מאין כמותו, מעמד משפיל ומכאיב כל-כך שביקש למחות אותו מזכרונו. הוא הסיע את השופט לפורט-סעיד בקשר לקביעת גבולות השיפוט בין שבטי סיני לשבטי הנגב. לפני תחנת-הרכבת נאלצו להיעצר על-פי הוראת שוטרים צבאיים שחסמו את הכביש כדי לפנות מעבר לגדוד חיילים סקוטים. עד שעלו הפלוגות לקרונות צבאו עליהם כל הרוכלים למיניהם, ובתוך המהומה נשמעה פתאום מנגינת כינור. להטוטן צועני אחד היה מנגן בכינור, שני היה מרקיד דוב לבן, ושלישי שקוף קטן ומאוס על כתפיו היה מחזר בקופה שבידיו בין החיילים המחייכים, שנענו לו בעין יפה. פרחים מצריים, מחלאת-האדם השורצת בראש-כל-חוצות באותה ארץ ביצות מסריחות, נדחקו בין החיילים לבין הלהטוטנים, ומאחר שלא היה להם מה להציג תמורת הכסף האנגלי—לא כשרון נגינה ולא כשרון משחק ולא סחורה ולא דובים מרקדים ולא כוס תמרהינדי, ואפילו לא זנב של קוף—הפשילו את הגלאביות שלהם (שהרי אין להם לבשרם של אותם יצורים שהם גרועים מן הקופים אלא חלוק מסריח שורץ כנים), הצביעו על אבר הזכרות וצעקו "שופת זובי—האת קצרי", לאמור: "ראית את האבר שלי—תן כסף", והחיילים פרצו במצהלות-צחוק. אחד השוטרים הצבאיים שניצב סמוך למכונת אמר לחברו, "הערבים הארורים האלה. הם כולם רועי-זונות. קופים חסרי-בושה", ודאוד להט כולו כאילו ספג שתי סטירות-לחי צורבות בתוספת יריקה בפניו. ברחבי האימפריה אשר בה לא תשקע השמש לעולם גבוה מעמדו של דאוד אפן-מחמוד מכל שוטר צבאי שהוא. הוא נהגו האישי של שופט בית-הדין-העליון, קצין-האימפריה-הבריטית! די היה לו לדאוד להגיד מלה אחת לשופט שנרדם מאחור שהנה פרח זה פגע בו, קילל אותו ואת העם הערבי כולו, ואותו שוטר צבאי, שמסריח יותר מן המצרים המסריחים, יוטל אל מאחרי סורגי בית-הכלא. מדוע אמר אותו שוטר צבאי "הערבים", והרי ידוע לו גם ידוע שלא ערבים הם אלה אלא מצרים? ואפילו באשר למצרים: יש מצרים, ויש מצרים. יש מצרים שהם גרועים מן הקופים ומן החזירים ומן הצבועים, ויש מצרים שהם אנשי-מעלה עדיני-נפש ונעימי-הליכות דוגמת צידקי-פחה, מזכירו הפרטי של המלך פואד, שבבואו לירושלים עשה את הכבוד הגדול לאביו של גבריאֵל, ליהודה פרוספר בק, ויום תמים התארח בביתו רק מכיון ששלושים שנה קודם למדו יחד בקאהיר. והנה בא גבריאֵל לעשות את הבזיון הגדול הזה לזכר אביו המנוח ולאמו עדינת המנהגים שעודה חיה וקיימת, ולו עצמו ולכל חבריו ומכבדיו, והוא מתחיל לנגן ברחובות כדרך מוקיונים עלובים או בעלי-מומים מבקשי-נדבות.

ככל שחפרו פניו של דאוד כן קרנה אוריתה וכן נשתלבה, וכשעבר גבריאֵל ברעד מיתרים מן המנגינה הצוענית לטאנגו "קנאה", שהיה להיט-הריקודים אז, לא יכלה אוריתה כלכל עוד את המיקצבים המכרפרים בתוכה והניחה ידה על שכמו של דאוד כדי לגרור אותו לריקוד. היא ביקשה, כמובן, לרקוד עם גבריאֵל, אך מכיון שידי

של זה החזיקו בפינור, פנתה אל העומד לצדה. למגע ידה התפצפצו פניו של דאוד
 בשרשרת ריתותים מעין אלה שחולפים, לפעמים, בזה אחר זה, מתחת לעורו הבוהק
 של הסוס. הוא התכווץ עוד יותר ובשתי ידיו נאחז במעקה הדלפק. כך ודאי נאחז
 בזמנו בקרנות-המזבח הנמלט אל עיר-המקלט מפני גואלי-הדם. "מה לך, דאוד?"
 שאלה אוריתה. "אתה לא רוצה לרקוד אתי?" ודאוד השפיל עוד יותר את ראשו
 והעמיק להסתכל בכוס הבירה. פניו שפלטו סילון זיעה והסמיקו כעין רעף שטוף-
 גשם התקשו בארשת מאמץ נלפת. בתנועת-פתאום חדה הסב פניו מכוס הבירה
 כלפיה כמבקש לומר משהו, אלא שאז כבר היה גבה מופנה אליו בטפיפתה לעבר
 גורדון, שגענה לה בחיוך ועד שלא הגיעה לשולחנו קם באבירותו של קצין אנגלי
 ותיק מימים-משכבר כדי להקדים אותה בהצעתו שלו שתיאזר לרקוד אתו. הם עשו
 הקפת-ריקוד סביב לשולחנו של גורדון, וכשחלפו על פני שמעתיו לוחש לה, "את
 לא הרגשת שאת מתעללת בו? הסתכלי בהבעת פניו", והיא הגיבה במשיכת-כתף
 של קוצר-רוח כלפי דיבורים כאלה שבאים עליה להשבית את שמחתה במיני
 דקויות מיותרות וטורדניות.

אני ראיתי מיד את הבעת-פניו של דאוד, אך לולא הערתו של גורדון, שייחסה
 לה מין ערכיות מיוחדת-במינה, ודאי לא היתה עושה עלי רושם כל-כך ולא היתה
 צפה פתאום לנגד עיני כעבור שנים רבות מאד במקום אחר, בנסיבות אחרות ועל
 פרצופו של אדם אחר. כעבור שלושים שנה ראיתי אותה ארשת עצמה מחתימה
 פתאום, תוך כדי דיבור, את פרצופו של היושב כנגדי. היה הדבר זמן לא רב לפני
 כתיבתן של שורות אלו, בחג-הסוכות שלאחר תום מלחמת-ששת-הימים, בשירות-
 המילואים הראשון של הפלוגה שלנו אחרי המלחמה. נקראנו לשמור על מחנה-
 השבויים בעתלית, ויום אחד הצטרפתי לקצין-מודיעין בתפקיד של ליווי קבוצה
 קטנה בת ארבעה או חמישה שבויים מצריים שיצאה לערוך סיור בן יום אחד.
 כפעם-בפעם היו מוציאים קבוצות קטנות של שבויים—בדרך-כלל בעלי דרגות או
 תפקידים—לביקור במקומות שונים בארץ. לפני היציאה לבשנו כולנו, הן השבויים
 והן מלוויהם, בגדים אזרחיים, ויצאנו במכונית מסחרית אזרחית כדי לא לבלוט
 לעין. קצין-המודיעין החביא את האקדח שלו מתחת לחולצתו, ואני הסתרתי את
 העוזי שלי, פרוק הקת, בתוך תיק של ספרים. כשהגענו לקיבוץ הזורע, שאמור
 היה לשמש גולת-כותרת לאותו סיור (אינני זוכר אם אמנם נקרא הזורע או מזרע,
 מכל-מקום פגשנו בו פועלים ערבים מנצרת ששימשו אחר-כך אחד הנושאים
 בשיחות עם השבויים), קיבל את פנינו מזכיר-המשק, שהראה לנו משהו מנפלאות
 הטכניקה המודרנית ברפת ובלול ואחר-כך הובילנו לחדר-האוכל, שם ישבנו בפינה
 רחוקה כדי לשוחח עד לשעת ארוחת-הצהריים. מתוך שאלותיהם נסתבר לי,
 להפתעתי, שהשבויים באמת מתעניינים בכל מה שראו ושמעו, ובייחוד היושב מולי,
 קצין צעיר כבן עשרים-וחמש, שעשה רושם של אדם ער ביותר למתרחש סביב,
 מהיר-תפיסה ומשפיל. תוך כדי שיחה החלו פניו מאדימים, פולטים זיעה ומיטשטשים
 בזעזועים זערוורים. פתאום בקע ועלה ממעמקי ילדותי שלי סברו של דאוד עליו-

השלום, ברור כברגע בו הניחה אוריתה את ידה על שכמו, והקפיא את פרצופו של השבוי הלז בארשת של מאמץ עליון לכבוש את זירמת הרעדים תוך כדי הרכנת הראש כלפי השולחן. "אוריתה", אמרתי לעצמי, ובפנותי אחורה גיליתי שתי אוריתות צעירות מתקרבות אל שולחנו במכנסיים קצרים והדוקים כל-כך אל אגן-הירכיים עד שנראו כמהלכות בתחתונים בלבד, או בבגדיים: האחת בבגדיים ירוק-זיתי והשניה בבגדיים אדום-כהה. גם אני נפעמתי. כשהופיעה שלישיית מן הצד דוחפת עגלת-יד לפני, וקרבה ובאה אלינו עד שנגעצה שפת-השולחן בבשר ירכיה עם שרכנה במלוא שדיה הדשנים להגיש לנו, בחנתי לרגע את פרצופו של השבוי מתוך גבהות-לב מתגרה, זחוחה ובוטחת של מי שיש לו פת בסלו, ותוך כך נזכרתי מעשה שהיה בי גופי אחרי הפסקת-האש בו ודאי הצגתי אני למסתכל מן הצד אותו פרצוץ-פנים עצמו של השבוי, ממנו נשקף לי מראהו של דאוד ממעמקי הימים הרחוקים. נסעתי אז לקבל אישור כלשהו במטכ"ל. הגיפ, שהמשיך בדרכו צפונה, הוריד אותי בתל-אביב ברחוב אבן-גבירול פינת רחוב קפלן. ברגע שדרכו רגלי על המדרכה נתקפתי הלמות-לב פרועה: דומה היה שהרחוב מלא זונות המשתדלות לגרות חייל, שצמא לאשה ממילא, בשמלות קלילות קצרצרות אשר עם כל טפיפת-עקב הן מרפרפות ונפשלות מעל לחמוקי-הירכיים כדי לגלות בתר-בשר-עפוז רוטט נפער הוצה בלחץ התחתונים ההדוקים. היתה זו אופנת-המיני שהגיעה ארצה ונפרשה פתאום כמין עולם תענוגים עשיר, משולח-רסן ופרוץ לכל, תאווה לעין שראתה לאחרונה—פרט לסרבלי-ח'אקי מלוכלכים ומאובקים—רק מלבושי פלאחים ופלאחות מלופפות, מצועפות ורעולות בכפרים הכבושים.

אני—שהשתייכתי לאותו עולם שנתגלה לי אחרי ניתוק כה קצר ממנו בזרם-הזמן בזוהר חדש ומופקר כל-כך, גם ידעתי שעתידי אני לחזור אליו כעבור שבועיים-ימים בלבד, עם שיחרור הגדוד כולו—נתמלאתי, בד-בבד עם התאווה שטילטלה אותי לשכב עם כולן ביחד ועם כל אחת לחוד, מין חשרת כעס נמהר ומר על כל אלה שנראו לי פה חפשיים להתגלגל מעינוג אלי תענוג. ואם אני כך על-אחת-כמה-וכמה קצין מצרי צעיר זה, שהובהל לכאן אחרי חדשים רצופים במכלאות עתלית (ומי יודע כמה זמן רבץ במדבר עד פרוץ הקרבות בלי לראות רגל של אשה) ושעומד לחזור אליהן בעוד שעתיים-שלש למשך זמן שאינו ידוע לא לו ולא לשוביו! כנתח בשר נזרק לפני קצה השרשרת המתוחה אליה שלול כלב מורעב כן ריפרפו בשריה של המגישה לנגד עיניו ממש של אותו אומלל, וכוונתם הטובה של שוביו—כוונה שנשארה טובה למרות כל החישובים התעמולתיים הנעוצים בה—היתה לו לעינוי מן הסוג הנרמז בקללה העתיקה הנוראה הזאת, "ועיניך רואות וכלות". אילו קם עליה לשגול אותה, ובהתנגדותה נאלץ לאנוס אותה, הייתי אני מצדיק אותו ומאשים את מי שהעמידו בנסיון האכזרי הזה, מדעת או שלא מדעת. אבל הוא לא כבש אותה אלא התגבר על עצמו וכבש את יצרו, ואינני סבור שרק הפחד—או בעיקר הפחד—מפני האקדח שבידי קצין-המודיעין, או מפני העווי שבתיק הספרים שלי, הוא שעיכב אותו. בזמנו היה גבריאל לוריא עד-ראיה לכך ששומרים חמושים, ואפילו פסקי-

דין-מוות, אין בכוחם לעצור את התפרצותה של התאווה כשזו בוערת באמת במלוא עצמתה. כשנעצר גבריאל לוריא אחרי מותו של דאוד אבן-מחמוד—בשובי שלושים שנה אחורה אני חוזר וזוכר שדאוד הנהג רץ לקראת מותו שבועות אחדים בלבד אחרי אותו יום קסום בו ניגן גבריאל בכינור ובו רקדה אוריתה עם מפקח-המשטרה גורדון ברחבה שלפתח קפה גת—הובילוהו לבית-הסוהר המרכזי במגרש-הרוסים, שם ישב ימים אחדים עד ששיחרר אותו סגנו של גורדון.

מששחרר סיפר לי שגני מעשים שאירעו בבית-הסוהר באותם שלושה או ארבעה ימים שישב שם. מעשה באסיר אחד שהובא למרפאת-האסירים בשעת הצהריים. מאחר שלא נמצא בה איש באותה שעה, יצא השוטר לאכול ונעל אותו על מנעול. כעבור רבע שעה נכנסה האחות האנגליה בדלת השניה, ומאחר שהמחיצה הפרושה לרוחב החדר הסתירה את האסיר מעיניה, וזו חשבה שאין שם איש, החלה מתפשטת כדי ללבוש את מדי-העבודה שלה. האסיר, שהציץ משתאָה מבין קפלי המחיצה, לא יכול לכבוש את תאוותו, המתגברת אפילו על מחלתו, התנפל עליה והתחיל לאנוס אותה. ומעשה באסיר אחר, ערבי מן הכפר חלחול שליך חברון, שמתוך שמועות שהגיעו לאזניו התעורר בו חשד שאשתו בוגדת בו. כשבאה אותה מסכנה לראותו ביום-הביקורים הקבוע ביקש אותה שתקרב אליו כדי שיוכל לנשקה מעבר לסורגים—מחיצה עשויה סורגי-ברזל הפרידה באולם-ההמתנה בין האסירים למבקריהם ושני שוטרים חמושים היו יושבים משני עבריה. משנצמדה האשה אל מוטות-הברזל שלח האסיר יד אחת לחבקה חבק היטב שלא תירתע, ובידו השניה תקע סכין בלבה והרגה בו-במקום. בשעת מעשה הספיקו השניים לרצות את עיקר תקופת מאסרם, ושניהם—ככל אסיר ותיק—ידעו היטב איזה ענשים פוסקים השופטים על מעשי-אונס ועל מעשי רצח בכוונה-תחילה. על נסיון האונס קיבל האחד עשר שנות מאסר נוספות על מאסרו, ואילו השני הורשע ברצח מהושב, מכוון ומתוכנן מראש—שהרי את הסכין גנב מן המטבח שלושה שבועות לפני הביקור, כשהועסק שם בקילוף תפוחי-אדמה, עיסוק שניתן כפרס לאסירים מצטיינים בהתנהגות טובה למופת—והוצא להורג בתלייה. ועל אף ידיעת הצפוי לו, לא הצליח האחד להתגבר על תאוות-הבשרים ששטפה אותו פתאום, כמו שהשני לא יכול היה לכבוש את תאוות-הנקם. מכיון שמילאו תאוותם, נתעלו השניים למעלת כבוד-עליונים. תהילתם זרחה בקרב האסירים, שלא יכלו להעלות על דעתם עלילות-גבורה ראויות להערצה יותר מאשר אונס אחות אנגליה ורצח אשה בוגדת בין כתלי בית-הכלא. גם לגבי השבוי המצרי היתה זו שאלה של כבוד, אלא שמושגי הכבוד שלו דרשו את כיבוש היצר, והוא הצליח להתעלם בגבורה מן הפיתויים הסובבים אותו, כפי שהקפיד במשך הסיוור כולו לשמור על גינוני-גימוס ודיקדוקי-כבוד. אותה התגלות בלתי-צפויה של בשרים מעורטלים נתגלתה לו כמבחן-פתע בו האויב מעמיד בנסיון לא רק את כבודו שלו כאדם וכגבר וכקצין אלא גם את כבודה של ארצו ומולדתו הנתון כולו, ברגע זה ובמקום זה, אך-ורק בידיו. בתנועות ידיו הארוכות השחומות בזמן נטילת כוס הקפה והצתת הסיגריה בחדרו של מזכיר-המשק, שָׁמָּה פנינו אחרי הארוחה (הוא קיבל

במתנה במשך הסיור חפיסת סיגריות קנט בשעה שהשבויים, בדרך-כלל, זכאים היו, אם אינני טועה, לחמש סיגריות ליום, ובאדיבותו הציע ממנה לכל היושבים סביב), ואגב ניעור האפר לתוך המאפרה והחלקת שער-ראשו, דומה היה לדאוד הנהג, ובייחוד באופן שהרתיע בקצות הבוהן והאצבע את המכנסיים מעל לברך בשעה שהתישב והקיף רגל על רגל. תנועה זו, שנולדה מתוך הדאגה לקמט המגוהץ שלא יסתרבל באזור הברכיים, היתה במקרה זה מיותרת לגמרי מאחר שהגיהוץ פג מאותם מכנסיים עוד לפני שלבש אותם. (למעשה היו אלה מכנסי-העבודה הכחולים שלי, מתוצרת אתא, שהוכנסו מקומטים למזוודה כשיצאתי למילואים. משהתישבנו במכונית כדי לצאת לסיור התפוצץ התפר המרכזי במכנסיים שקיבל השבוי מידי האפסנאי, ומכיון שלא רצינו לאבד זמן נוסף בחזרה אל האפסנאות של השבויים ובכל הפרוך במילוי טפסים וחתימות של מפקדים, ובהיות האוהל שלי קרוב לשער הגדר החיצונית, השאלתי לו את אלה המכנסיים). בתנועה אשר כזאת, שלא היתה מיותרת, שפן מכנסיו היו מגוהצים עליו תמיד כבשעת צאתם מתחת יד החייט, התישב דאוד אבן-מחמוד הנהג לפני שלושים שנה במסעדת קנקן להגן על כבוד האימפריה הבריטית מפני האויב, נציג האימפריה הצרפתית, הלא הוא נהגו הלבנוני של הנציב-העליון הצרפתי שבא להסיע את הדוקטור לנדאו לביירות, שתוך כדי זלילה גסה על חשבון ממשלתו ניסה לשכנע אותו, את דאוד, שהמכונית הצרפתית ריגו עולה לאין-ערוך על האוסטין האנגלית. קרב-המכוניות הצית את האש לאורך כל החזית האימפריאלית, ודאוד הנהג הגן בשצף-קצף גובר-והולך על כל העמדות, החל במדים הבריטיים שהם משובחים יותר ויפים יותר מן המדים הצרפתיים, עבור את הרובה האנגלי שעולה על הצרפתי הן באיתנותו והן בדיוקו, וכלה בהוד-מלכותו מלך אנגליה וקיסר הודו ששום ראש-ממשלה צרפתי או אמריקאי או גרמני או אוסטרי או אחר לא ישווה לו ולא ידמה לו. וכי מי הם ומה הם כל אלה הברנשים שמטפסים ועולים בציפרי ידיהם ורגליהם בסולמות הממשלות? צרחנים בראש כל חוצות, מעוררי מהומות בשווקים, רברבנים ריקנים ופטפטנים בזויים. כל מי שמנפח את עצמו קבל-עם-ועדה ללא מידה ומשמיץ ביתר גסות את יריביו ומפריח שקרים גוראים יותר ומגזים בהבטחות-שווא, מובטא לו שיזפה ברוב קולות ההמון, כי על כן גרוע הוא ההמון מעדר הבהמות. לא כן המלך האנגלי, ועמו פמליית הנסיכים והרוזנים והלורדים היושבים ראשונה במלכות, שהם כולם שליטים מבטן-ומלידה ובחכמתם כי רבה, וברחמיהם הרבים, לא יזנחו אפילו את ההמונים ויתנו להם פרלמנט לשחק בו. אכן, גם בראש האימפריה הצרפתית עמד פעם מלך גדול, אבל הצרפתים, אשר בוש לא ייבושו גם כלימה לא יידעו, שאין להם בעולמם אלא בולמוס של אכילה גסה ושתייה כדת ושאר תאוות שפלות, עמדו וערפו את מלכם ככלב באמצע הרחוב. אפילו מן המלכה לא אספו ידם. לא זכרו לה לאותה צדקת את חסדיה עמהם, שהיתה מחלקת עוגות לרעבים ללחם, וגם את ראשה הענוג והמתולתל ערפו בשער-העיר כי על כן לא הסתפקו בעוגות וביקשו להם ארוחות-בשר וצלי-עוף כל הימים.

צלי-העוף, עליו יצא הקצף, נשאר מתנוסס בכף-ידו הנטויה בסימן-שאלה של האויב ההמום. הנהג הלבנוני לא בא להתגרות מלחמה ולא פילל לחמת-זעם אשר כזאת. להיפך: להתארח בא אל שולחנו של דאוד אבן-מחמוד כדי לשוחח אתו בנעימים בשעת הארוחה ולגלגל את הדברים אל האפיק המתוק שעניין אותו ביותר, הוא המוליך לעבר אשתו של הרופא המפורסם, לאמור: איך ובאיזה אופן אפשר לשכנע את הגברת אוריתה לנדאו שתצטרף אל בעלה בנסיעתו זו? הרי בה-בשעה שישב הדוקטור במועצה הרפואית יהיה הוא עצמו עומד מוכן-ומזומן לשרתה בכל האופנים ובכל הצורות, להראות לה מגפלאות העיר ועוד כהנה וכהנה הרפתקאות אשר יחמדן הלב ומהן לא תשבע העין. קריצת-העין שליותה את דבריו הבלולים בלעיסות גסות משוק העוף הצלוי היא שהכריעה לכף-המלחמה. דאוד אבן-מחמוד פתח בהתקפתו המוחצת לכל אורך חזית האימפריה הבריטית שלו, ועוד קודם שיספיק האויב הנדהם להתעשת כבר היה מחבל תחבולות בלבו למנוע את הסכנה החמורה ביותר שנשקפה לא מבחוק-לא מצדו של הנהג הלבנוני הפחות הלז בעל החיוך המאוס-אלא מבפנים, מצד אוריתה לנדאו, שלא תזדקק לשום שיכנוע שהוא, כי על כן בפחזותה תיחפו לעוט על הזדמנות הטיול לביירות, ואין זה משנה כל-עיקר שלא יקרה בינה לבין הנהג הביירותי ולא-כלום. גם אם ימצאו לבדם בנקיקי הסלעים בראש ההרים לא תרשה לו לגעת בה-קדחת יקבל אצלה עם אצבע משולשת-אבל בעצם הנסיעה יחדיו תתן לו פתחון-פה לספר אחר-כך ככל העולה על דמיונו הנבזה מעשים שלא היו ולא נבראו כדי לחלל את כבוד המשפחה כולה, את כבודה שלה ואת כבודו של בעלה ואת כבודו של אביה השופט, שהיה לו עצמו לאב. זה שנים-בעצם, מן היום הראשון לעבודתו אצל השופט-גאה בלבו גל חם של הערצה ואהבה לזה האיש שהפציע ממעמקי ילדותו כהתגשמות מחודשת של אביו שנרצח בהיותו ילד בן עשר, ומאז גם נמצא ניצב יחיד במערכה על שמירת כבודה של אוריתה, של אחותו זו המאומצת, אשר בלא כל כוונת-מכוון, להיפך-מתוך טוב-לבה ושפע עליצותה ופחזותה התוססת-היא עלולה, חס-וחלילה, להמיט שואה על כולנו. הרי שניהם, הן אביה והן בעלה, אינם מסוגלים להילחם מכיון שאינם יודעים כלל את המתרחש בלבו של ההמון הבזוי ולפיכך עיורים הם לסכנה. עוד בשר העוף הצלוי בפיו של הביירותי שטוף-הזימה ודאוד קם ויצא דחוף לחפש את אוריתה ולהטותה הן מאפשרות הפגישה עם הנהג הזה והן מאפשרות הפגישה עם בעלה. די לו לדוקטור לנדאו להזכיר בדרך-אגב את הייעוץ הרפואי בביירות והיא תבקש להצטרף אליו בנסיעתו. היא נמצאה אותה שעה, כרגיל, בקפה גת, ודאוד פתח לפניה את דלת המכונית של אביה והציע להסיעה לכל מקום שתרצה. "את יודעת", אמר לה, "שמעתי שגבריאל אבן-יהודה חזר מבאריז לבית אביו, וכבר ראו אותו יושב על המרפסת ביום שהגיע היילי סילאסי מלך אביסיניה". "אז מה אתה שותק?" על-פי צליל קולה אפשר היה לחשוב שדאוד אשם בכך ששבוע-ימים אחרי שהגיע גבריאל הביתה עדיין לא לקחה אזנה שמץ מנהו. "נסע אליו מיד!" ולמחרת, ביום הקסום ההוא בו ניגן גבריאל בכינור באמצע רחוב הנביאים ואוריתה

רקדה על המדרכה עם מפקח-המשטרה גורדון, נוכח דאוד הנהג לדעת שאת אשר יגור אתמול בביירות בא לו היום בירושלים, ובכך לא נתמצתה עדיין כוס הפזיונות. בולוס אפנדי, אשר עד להופעתם של גבריאל ואוריתה היה אחוז-תרדמה עד כדי כך שעצם ההירהור בצורך להיכנס למכונית ולנהוג הביתה עייף אותו, ניער מעליו את אחרוני קורי-השינה, וכשסיים גבריאל את טאנגו "הקנאה" ועבר למנגינת "החיוך"—סלופקס מודרני שרק לאחרונה החלו שומעים ורוקדים אותו פה-ושם—זינק ממקומו ובחיוך רחב ובזרועות פשוטות לצדדים הזמין את אוריתה לרקוד אתו. כשור מזקין התנער השמן הלז פתאום להוכיח לעולם כולו שעוד כוחו במתניו ואונו בשרירי בטנו הדשנה לכרכר כאחד הפרחחים, ובחיוכו המתחטא, בו הודיע בפומבי שהוא רואה עצמו כמו שהוא, על כל הגיחוך שבתנועותיו, שם מראש לאל כל ליגלוג מבחוק, ועם זאת קנה לעצמו זכות אבהית לרקוד עם אוריתה כאוות נפשו. משהתישב, נושם ונושף ומנטף זיעה, זכה לתשואות, ואפילו הפרופיסור ורטהיימר מחא לו כף. אוריתה חטפה את מגבעת הפאנאמה מעל ראשו של גבריאל והחלה סובבת בקהל ממש כאותם צוענים בתחנת-הרכבת של פורט-סאעיד. דאוד, שלא היה יכול לעמוד בבזיון הזה האחרון, הגורא מכל קודמיו, ברח מן המקום ולא ראה שבעצם ניגשה אוריתה רק אל בולוס אפנדי, שבהתפעלותו שלח ידו אל כיסו וזרק לתוך המגבעת חופן שטרות גדול, ודאי פי שלושה וארבעה מן המחיר ששילם בעד כינורה של ברונהילדה. "ועכשיו" קראה אוריתה, "אני מזמינה את כולכם לארוחת-צהריים במלון-המלך-דוד". "לא, לא", קראתי לעברו של גבריאל וניתקתי עצמי מן הפינה, "אמא שלך מחכה לך לארוחת-הצהריים. היא אמרה שתבוא מיד הביתה". "אני מזמינה גם אותך", צהלה אוריתה כנגדי. רק עכשיו הבחינה בי. "ואל תדאג לגברת לוריא. ארוחת-הצהריים שלה בין כך ובין כך לא תהיה מוכנה לפני שקיעת-השמש. לאן נעלם פתאום דאוד? איך נגיע לקינג-דייוויד?" "במכונית שלי" אמר בולוס. "ארוחת-צהריים כבר אכלתי פה, אבל אהיה מאושר לשבת מולך ב'קינג דייוויד' ולאכול אותך בעיני". "לנואף זקן כמוך", נענתה לו אוריתה, "מתאים יותר להתעסק עם ילדות קטנות מאשר אתי. אני זקנה מדי בשבילך: כבר מלאו לי שלושים-וחמש. במקום זה תוכל לעשות מה שהיו הרומאים עושים". "מה עשו הרומאים?" שאל בולוס וקם להביא את המכונית. "הם היו מכניסים נוצה לבית-הפליעה ומקיאים את מה שאכלו כדי שיוכלו ליהנות מארוחה חדשה". בולוס אפנדי פרץ בצחוק מלא התפעלות ואמר, "תמיד אפשר ללמוד משהו מן ההיסטוריה". פרופיסור ורטהיימר, שעדיין לא נפרד מן הכינור, התישב מלפנים ליד בולוס וחיבק את הפינור בשתי רגליו ובשתי ידיו, ואוריתה ישבה מאחור בין גבריאל לגורדון. "אתה תשב על ברכי", אמר לי גורדון, אבל אני לא העזתי להמרות את פיה של גברת לוריא, ופניתי לחזור הביתה עוד בטרם יסגור גבריאל את דלת המכונית. כשהגעתי לשער הגדר חלפה על-פני מכוניתו של השופט הזקן. דאוד היה נוהג בה במהירות מטורפת במורד הרחוב לעבר מרפאת-העיניים.

"רק זה חסר לו עכשיו", אמרתי לעצמי, "ליפול לידי של דוקטור לנדאו. מבזיונות האשה אל שאגות הבעל". מכיון שבאתי לקפה גת מן המרפאה ובמו-אזני שמעתי את צעקותיו של הרופא הזקן וראיתי את החרדה שהשתלטה על העובדים והחולים גם יחד (פרט לברל רבן, שבהתפטרותו הפתאומית גרם—כפי שכבר סיפרתי—את כל המהומה הלזאת), הרגשתי בצורך לעצור את דאוד ולהזהירו מפני הצפוי לו בפגישה עם הרופא ביום הזה, אלא שהדבר היה מן הנמנע: המכונית כבר נמצאת במורד, וכשפניתי אחורה ראיתייה סובבת בפנינת רחוב סנט-פול לעבר המרפאה. לבי אמר לי, משום-מה, שהוא ממהר דווקא אל הדוקטור לנדאו, אף כי לא היתה כל ודאות בכך, ומתקבל עוד יותר על הדעת שמייהר לאסוף את השופט ממקום כלשהו—אולי מן הספרייה הלאומית שעל הר-הצופים.

בחלקיק-הזמן בו נשקף לי פרצופו של דאוד מבעד לשימשה הקדמית ראיתי את עיניו והנה כמו ריקות ועיורות הן למתרחש סביב. המבט הזה של דאוד המופה בסגורים הזכיר לי את מחקרו המקראי של הדוקטור לנדאו, שנעשה בעידודו ובסיועו של ברל רבן, בדבר מושגי-הראייה בספרי התנ"ך. בחקירותיו גילה הרופא, בתוך השאר, שבמקרא יש הבחנה ברורה בין המחלות שמקורן פגם גופני לבין המחלות שנובעות מסיבוכים נפשיים. לציון מחלות-הגוף משתמש המקרא במשקל פעלת (כגון "יבלת"), ואילו לציון מצבים נפשיים משתמש המקרא במשקל פעלון (כגון "שגעון" ו"הגיון"). לפיכך יתאר המקרא את מצבו של האדם העיור בגלל פגם גופני במלה "עורת", כמו שנאמר "כל מום לא יהיה בו: עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת", ואילו את מצבו של האדם שמכשירי-הראייה הגופניים שלו תקינים ואף-על-פי-כן הוא עיור יתאר במלה "עיורון", כמו שנאמר: "יפכה יהוה בשגעון ובעינרון ובתמהון-לבב: והייתי ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפלה". בסערת-נפשו התעוור דאוד לאשר הראו לו עיני גופו, ואם בכל-זאת לא התהפך באותה נהיגה ולא נפגע בתאונה היה זה רק בזכות הרגליו של הנהג הוותיק, שפעלו מכוח עצמם.

עד עצם היום הזה אינני יודע אם אמנם פירסם הדוקטור לנדאו את מחקרו. שאלה זו, שאיננה נוגעת לעצם סיפור-המעשה, התעוררה בי עם כתיבה, ומשהתעוררה החלה מציקה לי עד כדי כך שלא הניחה לי להמשיך בסיפור עד שלא אברר את הדבר לאשורו בקטלוג של הספרייה הלאומית. כשיצאתי לתחנת האוטובוס שנוסע לקריית-האוניברסיטה עלתה בזכרוני תמונה ברורה של הדוקטור לנדאו עומד במשרדו ומחזיק גליונות-הגהה בידי, וברל רוכן עליהם מן הצד ומצביע על משהו. אבל אפשר שהיו אלה גליונות-ההגהה של מאמרו של ברל על הרפאים—שהופיעו אחר-כך כחוברת בפני עצמה—ולא מחקרו של הרופא על מושגי הראייה בספרי המקרא, שנשאר בכתובים והלך לאיבוד מכיון שלא נדפס מעולם. משהתקרב האוטובוס לאוניברסיטה נתחמץ לבי פתאום עם ההירהור שהנה עתה-זה, בדרך אל התחנה, עברתי על-פני הבית בו שכנה מרפאת-העיניים לפני שלושים-וחמש שנים בלי שמראהו יעניין אותי או יעורר בי ריגוש כלשהו אף שנתון אני כל-כולי לזכרונות

שקשורים בו, ואף-על-פי שאני עובר על פניו רק כדי לברר את גורלם של מעשים שנעשו בו פעם. החיים החדשים בבית הזה וברחוב הזה דבר אין להם עם החיים ההם. הרגשה זו היתה מעין אישור-בהקיץ לתחושה שבחלום-חוזר שפוקד אותי אחת לכמה חדשים בשנים האחרונות: אני הולך לחפש את אוריתה בקפה גת כדי לבשר לה בשורה משמחת. אוריתה עדיין לא הגיעה ואני יושב ומחכה לה. יוסף שווילי, בעל בית-הקפה, גורר פנימה אלונקה שבה מוטלת גווייתה של אוריתה. אני מזמין אצלו כוס קפה עם עוגה ומאיץ בו שיזדרז להגיש לי לפי שאני ממהר לפגישה עם אוריתה. אני שותה ואוכל בתיאבון ובהנאה מופלגת, ואחר-כך אני מדלג על פני הגוויה שהוסמת את דרכי החוצה. אני יודע שאוריתה מתה, וידיעה זו אינה פוגמת כלל בעליצות הציפיה לקראת הפגישה אתה.

העליצות שבחלום נובעת מן הוודאות שבחלום שאוריתה שפרחה מתוך גופה גרה עכשיו בגוף אחר, חדש, ועם זאת נשארה אותה אוריתה עצמה. הגוויה המוטלת באלונקה היא הבית הישן שחדל לעניין אותי מן הרגע שנתרוקן מתכנו ומשימוש, ואני יוצא לחפש אותה בביתה החדש. אך כלום באמת מוסיפה אוריתה להיות חיה-וקיימת אחרי שפרחה מתוך גופה—פרט להיותה חיה-וקיימת וממשיכה את פעולתה באנשים שהכירוה—וכלום באמת חזרה להתלבש בגוף חדש? בין כך ובין כך עלי לחפשה בתוכי ולהסתפק בזכרונותי ובמחשבותי ובדמיונותי ובהירהורי ובחלומותי, שפן אין לי כל סיכוי שהוא לפגוש אותה שוב. הרי גם אם ממשיכה היא בקיומה כנפש ערטילאית, לא תוכלנה עיני-הבשר לראותה בהיותה מחוץ לתחום עולם החומר, ואם אמנם התלבשה בגוף אחר, חדש, נוכל כולנו להיות סמוכים-ובטוחים שהשתנתה עד כדי כך שלא רק אני לא אפירנה אלא היא עצמה לא תכיר את עצמה ולא תזכור דבר וחצי דבר מגילגולה הקודם. אין אדם טובל פעמיים באותו נהר—בפרשת-חיים אחת כך, קל-וחומר בשתים!